

İKTİSADİ PERSPEKTİFLE TURİZM: TÜRKİYE ÖZELİNDE BİR DEĞERLENDİRME

TOURISM FROM AN ECONOMIC PERSPECTIVE: AN EVALUATION SPECIFIC TO TURKEY

Ömer Faruk ASLAN¹

¹Atatürk Üniversitesi İspir Hamza Polat Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, Erzurum, Türkiye

(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)
ofaruk.aslan@atauni.edu.tr

¹Ataturk University Ispir Hamza Polat Vocational School, Department of Management and Organization, Erzurum, Türkiye

ÖZ

Ülke ekonomileri birçok sektörün katkılarıyla gelişmektedir. Turizm diğer alanlardan farklı olarak ülke ekonomisine katkı yapmasının yanı sıra ödemeler bilançosundaki dengeyi sağlamaktadır. Buna ek olarak turizm için seyahat edenler, çarpan mekanizması kapsamında birçok sektörü de olumlu yönden etkilemektedir. Ayrıca ülkenin dış ülkelere tanıtımını da içermesi sektörün önemini bir kat daha artırmaktadır. Araştırmanın temel amacı yıl bazında Türkiye'ye ait turizm ile alakalı istatistiksel verilere bakarak iktisadi olarak genel bir değerlendirilmesinin yapılmasıdır. Çalışma kapsamında istatistiksel verilerdeki yıl bazında yaşanan artış ve azalışların nedenleri hakkında yorumlama yapılacaktır. Sonuç kısmında ise elde edilen bulgulara göre politika yapıcılara önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İktisadi Kalkınma, Gelişme Ekonomisi, Sektörler, Turizm, Türkiye.

ABSTRACT

The country's economy is developing with the contributions of many sectors. Tourism, unlike other areas, contributes to the country's economy and also provides balance in the balance of payments. In addition, those who travel for tourism positively affect many sectors within the scope of the multiplier mechanism. In addition, the fact that it also includes the promotion of the country to foreign countries increases the importance of the sector even more. The main purpose of the research is to make a general economic assessment by looking at the statistical information related to tourism in Turkey on a yearly basis. Within the scope of the study, the reasons for the increases and decreases in the statistical data on a yearly basis will be commented on. In the conclusion, suggestions will be made to policy makers according to the findings obtained.

Keywords: Economic Development, Development Economy, Sectors, Tourism, Turkey.

Geliş Tarihi/Received 02.11.2024
Düzeltilme Tarihi/ Revision 10.12.2024
Kabul Tarihi/Accepted 21.12.2024
Yayın Tarihi/ Publication Date 31.12.2024
Atıf

Aslan, Ö. F. (2024). İktisadi Perspektifle Turizm: Türkiye Özelinde Bir Değerlendirme. *Journal of Silk Road Tourism Research*, 4 (2), 88-100.

Cite this article

Aslan, Ö. F. (2024). Tourism From An Economic Perspective: An Evaluation Specific To Turkey. *Journal of Silk Road Tourism Research*, 4 (2), 88-100

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

GİRİŞ

Turizm, ülkelerin ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel, sağlık, tarihsel, doğal güzellikler gibi sahip olduğu zenginliklerin diğer ülke vatandaşların dikkatini çekmesi ve buna bağlı kazanımları ortaya koyan bir faaliyettir. Dünya genelinde 20. yy. nın ikinci yarısında en hızla gelişen sektörlerin başında gelmektedir. Ülkeler turizmi, yerel kalkınmanın sağlanması amacıyla kullanırken istihdamın ve ekonomik büyümenin artırmasını sağlarken aynı zamanda vergi gelirlerini de pozitif yönden etkilemektedir.

1950' li yıllarda dünya genelinde 25.3 milyon turist sayısı bulunurken 50 yıllık bir süre sonrasında turizm hareketliliği % 2631 oranında (27 kat) artmıştır. 2020'ye gelindiğinde 1.6 milyar kişi ve 2 trilyon dolara yükselmiştir (Cho, 2003: 323; Coban & Özcan, 2013: 244). 2050 yılında ise Dünya genelinde 2 milyar turist sayısı ve 24.2 trilyon dolar turist geliri olacağı ön görülmektedir (Pizam, 1999: 339). Ekonomide bu denli büyük bir pasta dilimine sahip olan turizm, ülkelerin gelirinde, istihdamında, gelir seviyelerinde, iç-dış borç dengesinin kurulmasında, ödemeler bilançosunun pozitif olmasında ve vatandaşların refah seviyelerinin artmasında önemli katkısı bulunmaktadır. Bundan dolayı turizm potansiyeline sahip ülkeler bu alanda yatırımlar yapmaktadır.

Turizm potansiyeli bir ülkenin doğal, kültürel, tarihsel özellikleriyle şekillenmektedir. Diğer yörelerden farklı fiziki özelliklere sahip ülkeler farklı turizm faaliyetlerini sunma yönüyle bölgeye turistin gelmesini sağlayacaktır. Bundan dolayı turizm ile doğal çevre arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Ülkelerin sahip olduğu doğal güzelliklerin ortadan kalkmaması için önlemler almak zorundadır. Önlem alınmadığında zamanla güzellikler tahrip olmasına, turistik olma işlevinin yitmesine ve uzun vadede destinasyonun tercih edilebilirliğine zarar verecektir (Narasaiyah, 2007: 2).

Türkiye başta doğal güzellikler olmak üzere turizmin birçok alanında potansiyel güce sahiptir. Yılın tüm aylarına farklı turizm çeşitleriyle kesintisiz turizm etkinliklere sahiptir. Bu özelliğiyle ülke ekonomisinde turizm önemli bir paya sahip olmasına neden olmaktadır. Türkiye 1980'li yıllardan itibaren turizm önemli ölçüde gelişmeye başlamıştır. Türkiye'nin 1983-1989 yılları arasında turist sayısı ve turizm geliri % 127 oranında artış göstermiştir (Çımat & Bahar, 2003: 2).

Turizm ülkeler açısından bu denli önemli olmasından dolayı çalışmada Türkiye özelinde turizme ilişkin istatistik veriler ele alınmıştır. Turizmle alakalı istatistik veriler TÜİK'ten elde edilerek yıl bazında ve genel olarak artış veya azalışlar değerlendirilmiştir. Turizm hareketliliğinin son zamanlarda eskiye göre çokça arttığı bugünlerde Türkiye'nin turizm sektöründeki yerinin tespit edilmesi araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Çalışmada ilk olarak turizm, ekonomik büyüme, kalkınma kavramlarının teorik boyutta açıklanarak ilişkilerinden bahsedilecektir. Sonrasında araştırma konusuyla alakalı yapılmış yerli ve yabancı çalışmalar özetlenerek araştırmanın literatüre olan katkısı belirtilecektir. Araştırmanın temel amacına yönelik yıl bazında elde edilen istatistik veriler ele alınarak yıl bazında artış veya azalışların nedenleri yorumlanacaktır. Sonuç bölümünde ise politika yapıcılara elde edilen bulgular neticesinde politika önerileri yapılacaktır.

1. TURİZM, EKONOMİK BÜYÜME VE KALKINMA TERİMLERİ

Turizm, Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğü'nde iki farklı anlamda tanımlama yapılmıştır. İlk tanıma göre kişinin bulunduğu yerden; dinlenme, eğlenme, yeni yerler görme, farklı yerleri tanıma amacıyla başka yerlere yapmış olduğu seyahat olarak tanımlanmıştır. Sözlük'teki diğer tanımda ise bir yöreye veya ülkeye turist gelmesini sağlamak için ekonomik, kültürel ve teknik açıdan yapılan tedbirlerin ve faaliyetlerin tamamı olarak ifade edilmiştir (Türkçe Sözlük).

Turizm, ülkelere döviz girdisinin ve istihdamının artırmasının yanı sıra uluslararası kültürün oluşmasında ve barışın sağlanmasında önemli katkıların olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Türkiye açısından da dış ticarete yaşanan açığın kapanmasında, enflasyonla mücadele edilmesinde ve işsizliğin önlenmesinde önemli işleve sahiptir. Ayrıca Türkiye tarihsel olarak bakıldığında birçok medeniyetin, ülkenin ev sahipliği yapması nedeniyle birçok ülkenin tarihi geçişini oluşturmaktadır. Bu özelliğiyle de turistlerin Dünya genelinde yoğunlukla gittiği destinasyonların arasındadır.

Turizm uluslararası düzeyde her geçen gün sektörel olarak büyümesini gerçekleştirmektedir. Bu da ülkelerin büyüyen sektörde daha fazla pay alma yarışına sokmaktadır. Türkiye'nin de bu pazarda daha fazla pay almak istemesinin nedenleri, aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır (Manisalı & Yarcın, 1987: 9):

- Dünya genelinde turizm faaliyetlerine yönelik talepler sürekli olarak artmaktadır.
- Ülkelerde yaşanan döviz kıtlığını gidermede turizm önemli bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Turizm sektörünün gelişmesinde katlanılan maliyet diğer sektörlerle nazaran daha az olmasındadır.

- Turizm sektörü ülkelerin uygulamış oldukları kısıtlamalar, tarifeler ve kotalardan çok az etkilenmektedir.

Ülkelerin gelişmişlik seviyeleri ne olursa olsun ekonomik büyüme sorunu her zaman karşı karşıyadır. Ülkelerin üretim hacimlerinin belirli dönemler itibarıyla artması olarak ifade edilmektedir. Bu artışlardan en önemli değişkenlerden biri de Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)'dır. GSYH, ülkenin belirli bir dönem veya yıl içerisinde ülke içerisinde uyruğu ne olursa olsun piyasada üretilen nihai mal ve hizmetlerin parasal değeri olarak tanımlanmaktadır (Aslan, 2022: 28). Ancak bu değer hesaplanırken bazı unsurlar hesaba katılmaz. Bu da literatürde eleştirilerek sızıntı olarak nitelendirilmiştir. Sızıntılar aşağıda maddeler halinde verilmiştir (Aslan, 2022: 32-33):

- Bireylerin yaşamlarını idame ettirmek için evlerinde yapmış oldukları öz tüketim faaliyetleri piyasa fiyatları olmadığı için GSYH'da hesaba katılmaz.
- Adalet, savunma ve diplomasi gibi hizmetlerin ülkede herkese herhangi bir fiyat olmaksızın verilmesinden dolayı sızıntı olmaktadır.
- İkinci mal satışları da GSYH'da yer almaz.
- Finansal ve mali işlemlerden elde edilen kazançlar GSYH'nın içerisinde değildir.
- Dul ve yetim aylıkları, emekli maaşları gibi devletin karşılıksız yapmış olduğu transfer harcamaları da yer almamaktadır
- Kayıtdışı ekonomiler, üretim sonucunda oluşan dışsalıklar, üretilen malın kalitesi ve insanların çalışma veya boş zamanı tercih etmeleri değerlendirilmemektedir.

GSYH'da sızıntı olarak sayılan unsurların olması ekonomik büyümeyi belirlerken farklı kavramlara da ihtiyacı doğurmuştur. Bundan dolayı ekonomik büyüme konusu dinamik bir yapıyı içermektedir. Her geçen gün yeni değişkenler de ortaya konulmaktadır.

Kalkınma ise kısaca ülkede yaşayan bireylerin yaşam kalitesinin artırılması şeklinde tanımlanabilir. Kalkınma ekonomik, sosyal ve çevresel gibi birçok alanda yaşanan gelişmeleri içermektedir. Bundan dolayı kavram çok boyutlu ele alınmaktadır. Kalkınma ülke içerisinde üretim miktarının ve kişi başına düşen milli gelirin artmasının yanı sıra ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel açısından ülke vatandaşların yaşam kalitesinin artması şeklinde tanımlanmaktadır (Tolunay & Akyol, 2006: 118).

Turizm, ekonomik büyüme ve kalkınma kavramları genel olarak değerlendirildiğinde temel amaçlarının aynı olduğu görülmektedir. Ekonomik büyümede birey ve firmaların maddi güçlerin artırılması amaçlanırken kalkınmada ise ülke vatandaşlarının yaşam kalitesinin yükseltilmesi hedeflenmektedir. Turizm ise yörenin kalkınmasında önemli bir unsur olması ve ülkeye döviz girdisi sağlamasından dolayı özellikle ödemeler bilançosunda yaşanan açıkların giderilmesinde önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da kavramların iç içe geçmesine neden olmaktadır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Çalışmanın konusu kapsamında yerli ve yabancı kaynaklar taranmıştır. Yapılan çalışmalar yazarın soyadı, yapıldığı yıl, kullanılan analiz yöntemi, çalışmanın amacı ve sonucu olmak üzere beş kategoride yerli ve yabancı kaynaklar aşağıda Tablo 1'de özetlenmiştir. Bölüm sonunda ise araştırmanın literatüre olan katkısından bahsedilecektir.

Çalışmanın konusuyla alakalı yerli ve yabancı kaynaklar taranmıştır. Kaynaklar genel olarak değerlendirildiğinde turizm gelirlerinin ülke ekonomilerinde pozitif yönden etkilerinin olduğunu, hükümetlerin sektörün gelişmesi için tedbirler alması gerektiği savunulmuştur. Ayrıca bir yörede turizme yönelik bir yatırım olması durumunda bulunduğu yerin altyapı çalışmalarının yapılması, bölgesel ekonominin kalkınması ve sosyo-kültürel açıdan olumlu etkilediği ileri sürülmüştür. Genel olarak çalışmalarda istatistiki analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın yeni verileri kullanarak turizm gelirlerinin iktisadi olarak değerlendirmesi çalışmanın özgünlüğünü oluşturmaktadır. Ayrıca yeni veriler kullanılarak bir değerlendirme yapması turizm alanın Türkiye'nin mevcut görünümünün tespit etmesi yönünde literatüre önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tablo 1. Literatür Taraması

Yazarın Soyadı	Yapıldığı Yıl	Kullanılan Analiz Yöntemi	Çalışmanın Amacı	Çalışmanın Sonucu
Eadington & Redman	1991	Tümdengelimli modelleme	Ekonomi ile turizm arasındaki ilişkinin tespit edilmesidir.	Ekonomik büyümenin sağlanmasında turizmin önemli bir faktöre sahiptir. Bundan dolayı politika yapıcılar turizm ait verileri de dikkate almalıdır.
Wells	1997	İstatistiki Analiz	Sürdürülebilir Kalkınma hedefleriyle doğa turizmi arasındaki ilişkinin belirlenmesidir.	Özel sektörün aşırı betonlaşması gibi nedenlerle doğa turizm çevreye zarar verdiği belirtilmiştir.
Yan & Wall	2001	İstatistiki Analiz	Çin’deki Turizme ait veriler ekonomik açılarından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.	Çin’in turizme ait verileri diğer sektörlerle göre geride olduğu belirtilmiştir.
Donat & Yavuzçehre	2016	Nitel Araştırma	Sakin Kent hareketliliğinin Türkiye’deki gelişimine bakılması hedeflenmektedir.	Yerel yönetimler tarafından Sakin Kent uygulamasının yapılması ve sürecin uzun soluklu olmasına rağmen 5 yılda bir seçimlerin yapılması sonucunda sürecin yarıda kalma sorunuyla karşı karşıyadır. Bunun için bu uygulamanın belediyelerin kurumsal vizyonu haline getirilmesi gerektiği savunulmuştur.
Noonan & Rizzo	2017	Nitel Araştırma	Ekonomik açıdan kültürel katılımının tüm ifadeleriyle, turizm organizasyonu ve kalıpları arasındaki bağlantıları keşfetmeyi amaçlanmaktadır.	Kültürel ekonomistler bu alanlara daha fazla teşvik edilmesi gerektiğini savunmaktadırlar.
Li vd...	2018	İstatistiki Analiz	Çalışmanın amacı turizmin ekonomik büyümeyi teşvik etmede bir itici güç olmasının nedenlerini, ekonomik etkilerinin ölçülmesi, yoksulluğun azaltılmasına katkıları, verimlilik ve üretkenlik ve çeşitli dış ekonomik faktörlerin etkilerinin tespit edilmesidir.	Çalışmadan elde edilen bulgular neticesinde turizm gelişimini teşvik etmek, yoksulluğu azaltmak, turizm verimliliğini artırmak ve turizmin rekabet gücünü güçlendirmek için bazı politika değerlendirmeleri önerilmektedir.
Aslan & Sırım	2019	İstatistiki Analiz	Çalışmada Namık Kemal Üniversitesi’nin Ekirdağ’ın Süleymanpaşa ilçesine etkisinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır.	İlçenin altyapısının gelişmesinde, istihdamın artmasında, sosyo-kültürel etkinliklerin yapılmasında, ekonomisinin büyümesinde üniversitenin etkisinin olduğu belirtilmiştir.
Coban	2019	İstatistiki Analiz	Çalışmada Erciyes Kyak Merkezi ve Kış Turizminin mevcut durumunun değerlendirilmesi hedeflenmektedir.	Elde edilen bulgular neticesinde Erciyes Kayak Merkezi’nde bulunan otellerin taleplere yetersiz olduğu tespit edilmiştir.
Solmaz	2019	İstatistiki Analiz	Sürdürülebilir Kalkınma açısından turizm ve çevre ilişkisinin ortaya koyulması amaçlanmaktadır.	Türkiye’nin Cumhuriyet öncesi ve planlı dönemlerde yeterince çevre politikaları izlemeyen 2023 turizm stratejisinde sürdürülebilir çevre politikaları izlediği görülmektedir.
Yavuz	2022	Box-Jenkins Metodu	Çalışmada Mart 2020’de yaşanan Covid 19 döneminin yabancı turist sayısındaki etkisinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır.	Covid 19 sonrası alanına tedbirler sonrasında ülkemize gelemeyen yabancı turistler yüzünden GSYH’da 18 milyar dolarlık bir azalmaya neden olmuştur.
Zafer K.	2024	İstatistiki Analiz	Çalışmada toplumsal cinsiyet bağlamında turizm sektörünün değerlendirilmesi hedeflenmektedir.	Üniversitelerin toplumsal cinsiyet eşitliği eylem planının yapması gerektiği savunulmuştur.

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

3.YÖNTEM

Çalışmada Türkiye'nin turizm sektöründeki yerinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada sayısal veriler kullanılarak nicel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Çalışmanın amacının tespit edilmesi için istatistiki analiz yöntemi seçilmiştir. Çalışmada ikincil veri kaynakları kullanılmıştır. Veriler TÜİK ve Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği'nin resmi sitelerinden elde edilmiştir. Bu kapsamda Türkiye özelinde 2003-2023 yıllarına ait turizmle alakalı veri setleri TÜİK' ten elde edilerek yıl bazında artış veya azalışlar tespit edilmiştir. Gerçekleşen artış veya azalışların nedenleri hakkında bilgi verilerek politika yapıcılara önerilerde bulunulmuştur.

4.BULGULAR

Çalışma kapsamında ilk olarak turizm gelirleri değişkeni kullanılmıştır. Bu kapsamda 2003-2023 yılları arasında Türkiye'nin turizm gelirleri ile bir önceki yıla göre artış veya azalış oranları hesaplanarak aşağıdaki Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. 2003-2022 yıllarına ait Turizm Gelirleri ve Değişim Oranları

Yıl	Turizm Gelirleri (1000 \$)	Değişim Oranı (%)
2003	13854866	--
2004	17076607	+23
2005	20322111	+19
2006	18593951	-9
2007	20942500	+13
2008	25415067	+21
2009	25064482	-1
2010	24930997	-0,005
2011	28115692	+13
2012	29689249	+6
2013	33073502	+11
2014	35137949	+6
2015	32492212	-7
2016	22839468	-30
2017	27044542	+19
2018	30545924	+13
2019	38930474	+27
2020	14817273	-62
2021	30173587	+1,03
2022	46284907	+53
2023	54300000	+17

Kaynak: [Türkiye SeyahatAcenteleri Birliği](#)

Tablo 2'ye göre 2003 yılında Türkiye'nin turizm geliri 13854866 bin dolar iken 2023 yılına gelindiğinde 2919,2 kat artarak 54300000 bin dolara ulaşmıştır. Bir önceki yıla göre artış veya azalışlar incelendiğinde en fazla artış 53 kat ile 2022 yılında gerçekleşirken en fazla azalma ise -62 kat ile 2020 yılında yaşanmıştır. Özellikle 2022 yılındaki artış döviz kurlarında yaşanan artışlara bağlanabilirken en fazla azalmayı ise Mart 2020'de Dünya genelinde yaşanan Covid-19 Virüs Salgını dolayısıyla yaşanan kapanmalardan dolayı olduğu söylenebilir. Çalışma kapsamında ele alınan sonraki değişken ise turizm gelirlerinin GSYH'daki payıdır. Bu kapsamda 2003-2022 yılları arasındaki turizm/GSYH değerleri ile bir önceki yıla göre artış veya azalış oranları Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3. 2003-2022 Yıllarındaki Turizm Gelirlerinin GSYH'daki Payları ve Değişim Oranları

Yıl	Turizm Geliri/GSYH	Değişim Oranı (%)
2003	4,4	----
2004	4,2	-5
2005	4,1	-2
2006	3,4	-17
2007	3,1	-8
2008	3,3	+6
2009	3,9	+2
2010	3,2	-18
2011	3,4	+6
2012	3,7	+9
2013	4	+8
2014	4,3	+8
2015	3,7	-14
2016	2,6	-30
2017	3,1	+19
2018	3,8	+23
2019	5,1	+34
2020	2	-61
2021	3,7	+85
2022	5,1	+38

Kaynak: [Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği](#)

Tablo 3'e göre 2003 yılında turizm gelirinin GSYH'daki yeri 4,4 iken 2022'ye gelindiğinde % 16 artarak 5,1 oranına yükselmiştir. Bir önceki yıla göre artış veya azalışlara bakıldığında en fazla artışın 2021 yılında +%85 ile gerçekleşirken en fazla azalış ise -%61 ile 2020'de yaşanmıştır. En fazla artışın yaşandığı 2021 yılında Covid-19 Pandemi'den sonra kapanmaların kaldırılmasını sebep olduğunu söylenebilirken aynı şekilde en fazla azalışın yaşandığı 2020'de Covid-19 Pandemi nedeniyle yaşanan kapanmalar neden olarak verilebilir. Ele alınan bir diğer değişken ise yurt dışı ikametli vatandaşların turizm gelirleridir. Bu doğrultuda 2012-2023 yılları arasında yurt dışı ikametli vatandaşların turizm gelirleriyle bir önceki yıla göre artış veya azalışları Tablo 4'de gösterilmektedir.

Tablo 4. 2012-2023 Yılları Arasında Yurt Dışı İkametli Vatandaşların Turizm Gelirleri ve Değişim Oranları

Yıl	Yurt Dışı İkametli Vatandaşların Turizm Gelirleri (1000 \$)	Değişim Oranı (%)
2012	8595191	-----
2013	9193811	+7
2014	8404159	-9
2015	7270820	-13
2016	7374334	+1
2017	7210947	-2
2018	6676206	-8
2019	7014139	+5
2020	3317861	-53
2021	6507848	+96
2022	7454442	+14
2023	8391864	+12

Kaynak: [TÜİK Yurtdışı](#)

Tablo 4'e göre 2012 yılında yurt dışı ikametli vatandaşların turizm geliri 8595191 bin dolar iken 2023'e gelindiğinde -%2 azalarak 8391864 bin dolara gerilemiştir. Bir önceki yıla göre artış veya azalışlara bakıldığında en fazla artışın Covid-19 Pandemi sonrası kapanmalara ilişkin tedbirlerin kalktığı yıl olan 2021'de +%96 oranıyla olurken aynı şekilde en fazla azalma ise Mart 2020'de etkisini Dünya genelinde gördüğümüz Covid-19 sonrası yaşanan kapanmalar olan 2020'de -%51'dir. Ele alınan diğer değişken ise yurt dışı ikametli vatandaşların kişi başına harcama miktarlarıdır. 2012-2023 yılları arasında yurt dışı ikametli vatandaşların kişim başına düşen harcama miktarları ve bir önceki yıla göre artış veya azalışlara ilişkin veriler Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5. 2012-2023 Yılları Arasında Yurt Dışı İkametli Vatandaşların Kişi Başına Düşen Harcama Miktarı İle Bir Önceki Yıla Göre Artış Azalış Oranı

Yıl	Yurt Dışı İkametli Vatandaşların Kişi Başına Düşen Harcama Miktarı (\$)	Değişim Oranı (%)
2012	1678	-----
2013	1703	+1
2014	1510	-11
2015	1207	-20
2016	1209	+0,1
2017	1102	-9
2018	1000	-9
2019	981	-2
2020	1064	+8
2021	1201	+13
2022	1061	-12
2023	1086	+2

Kaynak: [TÜİK Yurtdışı](#)

Tablo 5'e göre 2012 yılında yurt dışı ikametli vatandaşların kişi başına düşen harcama miktarı 1678 dolar iken 2023'e gelindiğinde -%35 azalarak 1086 dolar olmuştur. Bu azalmada özellikle Türk Lirası'nın dolar karşısındaki değer kaybında yaşandığı söylenebilir. Zira geçmişe geri daha az harcamayla daha fazla hizmetten yararlanmaları söz konusudur. Ayrıca bir önceki yıla göre artış veya azalış oranları dikkate alındığında en fazla artışın 2021 yılında +%13 ile yaşanırken en fazla azalış ise 2015 yılında -%20 oranıdır. En fazla artışta Covid-19 sonrası yaşanan kapanmaların kaldırılması sebep olarak söylenebilirken en fazla azalmanın sebebi olarak da ekonomide yaşanan dalgalanmalara bağlanabilir. Bir sonraki değişken olarak Türkiye'ye gelen ziyaretçi sayısı ele alınmıştır. Bu kapsamda 2012-2023 yılları arasında Türkiye'ye gelen ziyaretçi sayısı ile bir önceki yıla göre artış veya azalış oranları Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6. 2012-2023 Yılları Arasında Türkiye'ye Gelen Ziyaretçi Sayısı ve Bir Önceki Yıla Göre Artış veya Azalış Oranları Oranı

Yıl	Ziyaretçi Sayısı	Değişim Oranı (%)
2012	36 463 921	-----
2013	39 226 226	+8
2014	41 415 070	+6
2015	41 617 530	+0,05
2016	31 365 330	-25
2017	38 620 346	+23
2018	45 628 673	+18
2019	51 860 042	+14
2020	15 826 266	-70
2021	29 357 463	+86
2022	51 369 026	+75
2023	57 077 440	+11

Kaynak: TÜİK Ziyaretçi

Tablo 6'ya göre 2012 yılında Türkiye'ye gelen ziyaretçi sayısı 36.463.921 iken 2023 yılına gelindiğinde +%57 artarak 57.077.440 olmuştur. Bir önceki yıla göre artış azalış oranlarına bakıldığında en fazla artış +%86 oranı ile 2021'de Covid-19 Pandemi döneminde alınan kapanmaların ortadan kaldırılması iken en fazla azalış ise Covid-19'dan dolayı kapanların yaşandığı 2020'de -%70 oranıyla gerçekleşmiştir. Bir sonraki veri ise Türkiye'de ikamet eden yurt dışına ziyaretçi olarak giden kişi sayısı ele alınmıştır. 2012-2023 yıllarına ait veriler ile bir önceki yıla göre artış azalış oranları Tablo 7'de gösterilmektedir.

Tablo 7. Türkiye'de İkamet Eden Yurt Dışını Ziyaret Eden Vatandaş Sayısı (2012-2023)

Yıl	Türkiye'de İkamet Eden Yurt Dışını Ziyaret Eden Vatandaş Sayısı	Değişim Oranı (%)
2012	5 802 950	-----
2013	7 525 870	+30
2014	7 982 264	+6
2015	8 750 852	+10
2016	7 891 909	-10
2017	8 886 917	+13
2018	8 389 215	-6
2019	9 653 380	+15
2020	2 242 864	-8
2021	2 738 340	+22
2022	7 266 773	+1,6
2023	11 067 359	+53

Kaynak: TÜİK Ziyaretçi

Tablo 7'ye göre Türkiye'de ikamet eden ve yurt dışını ziyaret eden vatandaş sayısı 2012'de 5 802 950 iken 2023'te +%91 artarak 11 067 359'a çıkmıştır. Bir önceki yıla göre artış veya azalış oranları dikkate alındığında en fazla artış oranının +1,6 kat ile 2022'de iken en fazla azalış ise + %10'la 2016'dadır. 2022'de yaşanan artış özellikle Mart 2020'de yaşanan Covid-19 sonrası kapanmaların sonraki yıllardaki kaldırılmasıyla alakalı olduğu söylenebilir. En fazla azalmada ise 2016'da yaşanmasını 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrasında iltisaklı olan kişilerin kamudan ihraç edilmesi ve bağlı kurumlara ise kayyum atanması yoluyla el konulmalarına sebep olarak değerlendirilebilir. Türkiye'de paket turlara ödenen miktarlar bir sonraki değişken olarak ele alınmıştır. 2012-2023 yılları arasında Türkiye özelinde paket turlara yapılan harcama miktarı Tablo 8'de gösterilmektedir.

Tablo 8. 2012-2023 Yılları Arasında Türkiye'deki Paket Tur Harcamaları

Yıl	Paket Tur Harcaması (\$)	Değişim Oranı (%)
2012	486 718	-----
2013	1 051 995	+1,16
2014	1 068 313	+2
2015	972 536	-9
2016	1 043 785	+7
2017	1 072 613	+3
2018	1 006 495	-6
2019	757 023	-25
2020	155 582	-80
2021	42 493	-73
2022	587 523	+12,8
2023	1 302 491	+1,22

Kaynak: TÜİK Paket

Tablo 8'e göre 2012'de paket tura yapılan harcama 486 718 dolar iken 2023'te 1,68 kat artarak 1 302 491 dolara çıkmıştır. Bir önceki yıla göre en fazla artış 2022'de +12,8 kat olurken en fazla azalma ise -%80 ile 2020'de yaşanmıştır. En fazla artışın yaşanması doların Türk Lirası nezdinde değer kazanmasına bağlanabilirken en fazla azalmayı ise Covid-19 döneminde yaşanan kapanmalardan kaynaklandığı ileri sürülebilir. Konaklamaya yapılan harcamalar çalışma kapsamında ele alınan bir diğer değişkendir. 2012-2023 yılları arasında konaklamaya yapılan harcamalar ile artış/azalış oranları Tablo 9'da gösterilmektedir.

Tablo 9. 2012-2023 Yılları Arasında Konaklamaya Yapılan Harcamalar

Yıl	Konaklamaya Yapılan Harcamalar (Bin \$)	Değişim Oranı (%)
2012	992 770	-----
2013	1 133 858	+14
2014	1 173 497	+3
2015	1 319 521	+12
2016	1 057 965	-20
2017	1 084 127	+2
2018	1 305 112	+20
2019	1 102 203	-15
2020	239 288	-79
2021	527 043	+1,2
2022	1 315 967	+1,5
2023	1 902 426	+45

Kaynak: [TÜİK Konaklama](#)

Tablo 9'a göre 2012 yılında konaklama 992 770 bin dolar harcama yapılırken 2023'e gelindiğinde +%92 artarak 1 902 426 bin dolara yükselmiştir. Bir önceki yıla göre en fazla artış 2022'de 1,5 kat yaşanırken en fazla azalma ise -%79 oranla 2020'de gerçekleşmiştir. En fazla artışta Covid-19'un önlemlerin kaldırılması neden olarak görülebilirken en fazla azalmanın yaşandığı 2020' de ise Pandemi dolayısıyla Dünya'da ve Türkiye'deki kapanmalardır.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Turizm sektörünün gelişimi yörelerin sahip olduğu fiziki ve beşeri özelliklerine bağlıdır. Fiziki özellikleri yörenin sahip olduğu doğal güzellikler ve zenginlikler sonucunda turizm çeşitleri meydana gelmektedir. Doğal güzelliklere ve zenginliklere bağlı olarak gelişen turizm çeşitleri olarak ekolojik turizm, yeşil turizm, tarım turizm, çiftlik turizm, kaplıca turizm, orman turizm, vb. örnek verilebilir. Yöreler sayılan turizm türlerinden bir veya birkaçına sahip olarak sektörde rekabet edebilecek düzeye de çıkabilmektedir. Ayrıca yakın yöreler sahip oldukları farklı turizm türlerini birlikte tüketiciye sunarak daha fazla kitleye hâkim olmaya çalışmaktadır.

Türkiye'nin coğrafi olarak bölgelerin sahip oldukları özellikler göz önünde bulundurulduğunda dört mevsimin bir arada yaşanmasından dolayı yılın 12 ayına hitap eden turistik faaliyetlerinin olduğu görülmektedir. bu da turizm alanında daha fazla kazanç sağlama konusunda avantaj sunmaktadır. Ancak gerek yeterince sektöre ilişkin kalkınma politikaların izlenememesi gerekse yurt dışında yeteri düzeyde tanıtımının yapılamaması sektörün hak ettiği konuma gelmesini engellemektedir.

Çalışma kapsamında Türkiye'deki turizm sektörünün mevcuttaki konumunun iktisadi olarak değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda TÜİK ve Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği'nden turizmle alakalı veriler elde edilmiştir. Yıl bazında ele alınan veriler artış veya azalışlar hesaplanmıştır. Yaşanan en fazla artış veya azalışların nedenleri hakkında bilgi verilerek politika yapıcılar önerilerde bulunulmuştur. Ele alınan verilerden elde edilen bulgular maddeler halinde aşağıda verilmiştir. Bunlar;

- Türkiye'de 2003'ten 2023 yılına gelindiğinde turizm gelirlerinin 2919,2 kat arttığı tespit edilmiştir. 2023 yılında 2919,2 kat artmasına rağmen aynı coğrafi bölgede yer alan Yunanistan'ın 2023 yılında turizm geliri 239.100.000 \$ iken Türkiye'nin 54.300.000 \$'dır. Karşılaştırıldığında aynı bölgede yer almasına rağmen Türkiye'nin yeterince turizm geliri elde etmediği söylenebilir ([Statista, 2023](#)).

- Bir önceki yıla göre artış veya azalışlara bakıldığında en fazla azalmanın Dünya'da ve Türkiye'de etkisini gördüğümüz Covid-19 Pandemi sonrası Dünya genelindeki kapanmalardan kaynaklandığı söylenirken en fazla artış ise 2022' de gerçekleşmiştir. Bu artışta ise özellikle dövizin Türk Lirası karşısındaki değerlenmesi ve Covid 19

dönemin alınan tedbirlerin kaldırılması sonucuna bağlanabilir.

- Türkiye'nin turizm gelirinin GSYH'daki payına bakıldığında 5,1 olduğu görülmektedir. Türkiye'nin sahip olduğu fiziki ve beşeri kaynakların olmasına rağmen ekonomide sektörün payı yeterli düzeyde değildir.

- Türkiye'de yurt dışı ikametli vatandaşların turizm gelirleri 2012'den 2023 yılına gelindiğinde -%2 azalmıştır. Hükümetin ülkemize daha fazla turist ziyaret etmesine yönelik tanıtımlar yapılarak geliri artırmalıdır.

- Türkiye'de yurt dışı ikametli vatandaşların kişi başına düşen harcama miktarı 2012 yılından 2023'e gelindiğinde -% 35 azalmıştır. Özellikle Türk Lirası'nın döviz nezdinde değer kaybetmesi turistlerin önceki yıllara daha az harcamalarına ve paket program şeklinde turistlerin tatil imkânlarından yararlanması kişi başına düşen dolar miktarında azalmalarına neden olmaktadır. Hükümetin etkin ve verimli para politikaları izlenerek Türk Lirası'nın değerinin artırılması gerekmektedir.

- Türkiye'ye gelen ziyaretçi sayısı 2012'den 2023'e gelindiğinde +%57 artmıştır.

- Türkiye'de ikamet eden vatandaşların yurt dışına ziyaret eden sayısı 2012'den 2023'e gelindiğinde +% 91 artmıştır.

- Türkiye'de paket tur harcamalarında 2012'den 2023'e gelindiğinde +1,68 kat artmıştır. Paket tur miktarların artması aynı zamanda kişi başına düşen para miktarının azalmasına neden olmaktadır.

- Türkiye'de konaklamaya yapılan harcama 2012'den 2023 yılına gelene kadar +% 92 artmıştır.

Çalışma kapsamında ele alınan değişkenlere ait veriler genel olarak değerlendirildiğinde turizme ait veriler sürekli olarak yükselmektedir. Ancak aynı bölgede bulunan Yunanistan' la karşılaştırıldığında sektörde hak ettiği konumda olmadığı söylenebilir. Hükümetin turizm gelirlerinin artırıcı politikalar yapması durumunda Türkiye'nin ekonomisi daha iyi konuma gelecektir.

Etik Kurul Onayı: 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu Madde 90, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı TR Dizin Etik Kurul Kriterleri ve Türkiye'nin taraf olduğu anlaşmalar gereğince insandan anket, mülakat, odak grup çalışması, deney vb. yollarla veri toplanmasını içeren çalışmalarda Etik Kurul Onay Belgesi alınması zorunludur. 2020 yılı öncesinden tamamlanmış çalışmalardan Etik Kurul Onay Belgesi istenmemektedir.

Etik Onayı: Bu çalışmanın tüm aşamalarında etik kurallara riayet edildiğini yazar beyan eder. Aksi bir durumun *Journal of Tourism Research*'in hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk yazara aittir.

Yazar Katkıları: Fikir-Ö.F.A.*; Tasarım- Ö.F.A.*; Denetleme- Ö.F.A.*; Kaynaklar- Ö.F.A.*; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi Ö.F.A.*; Analiz ve/ veya Yorum- Ö.F.A.*; Literatür Taraması- Ö.F.A.*; Yazıyı Yazan- Ö.F.A.*; Eleştirel İnceleme-* Ö.F.A.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: In accordance with Article 90 of the Turkish Penal Code No. 5237, TR Index Ethics Committee Criteria of the Council of Higher Education and the agreements to which Turkey is a party, it is mandatory to obtain an Ethics Committee Approval Certificate for studies involving data collection from humans through surveys, interviews, focus group studies, experiments, etc. For studies completed before 2020, an Ethics Committee Approval Document is not required.

Ethics Approval: The author confirm that ethical principles have been adhered to throughout the course of this study. In the event that this is not the case, the responsibility lies with the author and not with the *Journal of Tourism Research*.

Author Contributions: Concept - Ö.F.A.*; Design- Ö.F.A.*; Supervision- Ö.F.A.*; Resources- Ö.F.A.*; Data Collection and/or Processing- Ö.F.A.*; Analysis and/or Interpretation- Ö.F.A.*; Literature Search- Ö.F.A.*; Writing Manuscript- Ö.F.A.*; Critical Review- Ö.F.A.*; Other- Ö.F.A.*-*

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA

- Aslan, Ö.F. (2022). KPSS-Kurum Sınavlarına Yönelik Makro İktisat Ders Notları. Efe Akademi.
- Aslan, İ.& Sırım, V. (2019). Tekirdağ namık kemal üniversitesi'nin süleymanpaşa ilçesinin ekonomik gelişimi üzerindeki etkileri: öğrenci tüketim harcamaları özelinde bir değerlendirme. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (15), 61-76. <https://dergipark.org.tr/en/pub/bsbd/issue/43873/480282> (E.T.: 18.11.2024).
- Cho, V. (2003). A comparison of three different approaches to tourist arrival forecasting. *Tourism Management*, 24, 323-330. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(02\)00068-7](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(02)00068-7) (A.D.: 01.11.2024).
- Çımat, A.& Bahar, O. (2003). Turizm sektörünün Türkiye ekonomisi içindeki yeri ve önemi üzerine bir değerlendirme. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 6, 1-18. <https://acikerisim.mu.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12809/8543> (E.T.: 15.11.2024).
- Çoban, E. (2019). Türkiye'de kış turizmi ve erciyes kayak merkezi üzerine bir değerlendirme. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7 (3), 1606-1625. <https://jotags.net/index.php/jotags/issue/view/44> (E.T.: 19.11.2024).
- Çoban, O. & Özcan, C. C. (2013). Türkiye'de turizm gelirleri-ekonomik büyüme ilişkisi: nedensellik analizi (1963-2010). *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8 (1), 243-261. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/65437> (E.T.: 10.11.2024).
- Donat, O.& Yavuzçehre, P. S. (2016). Sakin kent hareketinin Türkiye'deki gelişimi üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (42), 1480-1488. <https://research.ebsco.com/c/xz6ufx/viewer/pdf/15v7k6yvnj> (E.T.: 20.11.2024).
- Eadington, W. R.& Redman, M. (1991). Economics and tourism. *Annals of Tourism Research*, 18 (1), 41-56. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/016073839190038D> (A.D.: 20.11.2024).
- Li, K. X., Jin, M. & Shi, W. (2018). Tourism as an important impetus to promoting economic growth: A critical review. *Tourism Management Perspectives*, 26, 135-142. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2017.10.002> (A. D.: 22.11.2024).
- Manisalı, E. & Yarcın, S. (1987). Türk turizm endüstrisinin incelenmesi. Ortak Girişim Olanakları.
- Narasaiah, M. L. (2007). Tourism and Development. Discovery Publishing House.
- Noonan, D.S.& Rizzo, I. (2017). Economics of cultural tourism: issues and perspectives. *J Cult Econ*, 41, 95-107. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10824-017-9300-6> (A. D.: 23.11.2024).
- Pizam, A. (1999). Life and tourism in the year 2050. *Hospitality Management*, 18 (4), 331-343. [https://doi.org/10.1016/S0278-4319\(99\)00041-9](https://doi.org/10.1016/S0278-4319(99)00041-9) (A.D.: 12.11.2024).
- Solmaz, S.A. (2019). Sürdürülebilir turizm ve Türkiye'de çevre politikaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (66), 1175-1186. https://www.researchgate.net/profile/Sevit-Solmaz/publication/336679706_SURDURULEBILIR_TURIZM_VE_TURKIYE_DE_CEVRE_POLITIKALARI/links/5dee00644585159aa46e8cf4/SUeRDUeRUeLEBILIR-TURIZM-VE-TUeRKIYE-DE-CEVRE-POLITIKALARI.pdf (E.T.: 20.11.2024).
- Statista, <https://www.statista.com/statistics/1405499/travel-tourism-revenue-greece-segments/> (A.D.: 15.11.2024).
- Tolunay, A.& Akyol, A. (2006). Kalkınma ve kırsal kalkınma: temel kavramlar ve tanımlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 2, 116-127. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tjf/issue/20887/224180> (E.T.: 16.11.2024).
- TÜİK, Konaklamaya Yapılan Harcamalar (2012-2023). <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=turizm&dil=1> (E.T.: 12.11.2024).
- TÜİK, Paket Tur Harcamaları (2012-2023). <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=turizm&dil=1> (E.T.: 10.11.2024).
- TÜİK, Türkiye'de İkamet Eden Yurt Dışını Ziyaret Eden Vatandaş Sayısı (2012-2023). <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=turizm&dil=1> (E.T.: 02.11.2024).

- TÜİK, Yurt Dışı İkametli Vatandaşların Turizm Geliri, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turizm-Istatistikleri-I-Ceyrek:-Ocak---Mart,-2023-49602> (E.T.: 30.10.2024).
- TÜİK, Ziyaretçi Sayısı (2012-2023). <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=turizm&dil=1> (E.T.: 01.11.2024).
- Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/> (E.T.: 17.11.2024).
- Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği (TÜRSAB), Yıllara Göre Türkiye'nin Turizm Geliri. <https://www.tursab.org.tr/turizm-geliri/yillara-gore-turkiye-turizm-geliri> (E.T.: 30.10.2024).
- Yavuz, İ. S. (2022). Türkiye'de turizm sektörünün daralmasının makroekonomik etkileri: covid-19 pandemisi üzerine bir değerlendirme. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 8 (1), 80-93. <https://doi.org/10.30855/gjeb.2022.8.1.006> (E.T.: 17.11.2024).
- Zafer K., S. (2024). Turizm eğitiminde toplumsal cinsiyet eşitliği: Türkiye'de yükseköğretim turizm eğitimi üzerine bir değerlendirme. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 141-159. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3780060> (E.T.: 20.11.2024).
- Yan, M.& Wall, G. (2001). Economic perspectives on tourism in china. *Tourism and Hospitality Research*, 3 (3), 197-287. <https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/146735840200300306> (A.D.: 23.11.2024).
- Wells, M. P. (1997). Economic perspectives on nature tourism, conservation and development. *World Bank Document*. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/478461468741359434/pdf/multi-page.pdf> (A.D.: 21.11.2024).